

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו פרשת אמור תשפ"א לפ"ק

יצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף רכ"ד

דרשת פרקי אבות

עבר עלינו שנה קשה, שבהמחלה הידוע מתו מאות מאחינו בני ישראל, אשר המון עם תלו הדבר בטבע. אבל כעת לא נפלה גג או קורה, ונתהוה אסון כזה, הכל רואין בזה יד ה'. אנשים שנקבצו מכל קצוי ארץ, ממדינות ועירות שונות, ופגעה בהם יד ה'.

ובספר על הגאולה ועל התמורה (אות קז) כתוב, ודכירנא שלפני חמשים שנה בערך כשפשתה מספחת המופקדים בארץ ישראל, ובאו חלוצים מנוערים מן המצות, והרבו פרצות ופריצות אצל קבר רבי שמעון בן יוחאי במירון, אירע אסון נורא שהקומה העליונה נפלה, ונהרגו הרבה תלמידי חכמים מסלתה ומשמנה של הקהלה החרדית בארץ ישראל, ה' ישמרנו. והחכמים שבימים ההם התבוננו שהוא עונש וחרון אף עבור הפריצות הנוראות וכו' ע"ש. ובעוה"ר אין לנו נביא וחכם להודיענו על מה יצא הקצף.

אבל מוטל על כל אחד לפשפש במעשיו ולתקן מה שצריך תיקון. ובפרט שהאסון פגע בבני הנעורים, אשר נסיון הדור הזה הוא בעניני טכנולוגיא אשר חוזר לאט לאט בבתי בני ישראל. והקליפ"ס השונות שעוברות גם אצל חרדי ישראל, שיש בהם ראיות אסורות, וזלזול רב בכל מצות התורה, אשר קלים ופוחזים מפיצים אותם. ובנשי בני ישראל מצב הצניעות פוחתת והולכת באופן מבהיל, השייטלין הארוכות והמפוזרות, ולאחרונה הלעי"ס שייטל, אשר לא שערום אמותינו, שנאסרו מכל גדולי ישראל. ונחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה אל ה', וישמרנו ה' מכל צרה וצוקה, וישלח רפואה שלימה לכל המצפים לישועה.

במשנה (אבות ד-ג) הוא היה אומר אל תהי בו לכל אדם, ואל תהי מפליג לכל דבר, שאין לך אדם שאין לו שעה, ואין לך דבר שאין לו מקום ע"כ. וברע"ב פירש דאל תהי בו לכל אדם, לומר מה יוכל פלוני להזיק לי וכו' ע"ש. ויש לומר עוד, דבא להזהיר שיש להחשיב כל איש ישראל, גם מי שנגד עיני בני אדם הוא נראה כפחות שבפחותים, כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב (שמואל א טז-ז). והרי אמרו (חגיגה כז.) שגם פושעי ישראל מלאים מצות כרמון, ומכל שכן בני אדם שומרי תורה ומצות. וגם כאשר לפי שעה אין לו חשיבות, אין לך אדם שאין לו שעה, שיוכל עוד להתעלות. ומכל שכן בנערי בני ישראל, שאין לזלזל בשום תלמיד הרוצה להכנס ללמוד בבית המדרש, כי אין לך אדם שאין לו שעה. ובהיות שאנו עומדים כעת סמוך ונראה לל"ג בעומר מלאחריו, נשלב הדברים עם תורתנו של בעל ההילולא רבי שמעון בן יוחאי.

ומתחלה נקדים איזה מילין, אודות המאורע הנורא שהיתה ביום ל"ג בעומר במירון, שנהפכה משמחה ליגון, ומיום טוב לאבל, שנהרגו הרבה נפשות טהורות ונקיות מרגע לחבירו, מסיבת הנפילה שהיתה שם. אשר נסתרים דרכי ה', שביום ההילולא של אותו צדיק שיכול לפטור כל העולם מן הדין (סוכה מה): נתהוה הדבר הזה. ולא עוד אלא בהרגעים היותר חשובים, שנתאספו אלפי ישראל להדלקה על ידי כ"ק אדמו"ר מתולדות אהרן שליט"א, מעמד של התערורות, שהשמיע לפני זה לעורר על הרהורי תשובה, וקבלת עול מלכות שמים בפסוקי יחוד, ואז שפך ה' חרון אפו, ה' ישמרנו. וכל זה הוא אחר שכבר

מישראל. ומה גם הלא ידוע כי אלו ואלו דברי אלקים חיים (עירובין יג:), ואיך יש לומר כן בפלוגתא זו. גם להבין למה השמיענו מקום הדיון שהיה בכרם ביבנה, מה נפקא מינה באיזה בית המדרש דנו על זה. וגם למה קראו לאותה בית המדרש בתואר כרם.

וּנְרָאָה דאיתא בגמרא (תמורה יד:): כתוב אחד אומר (שמות לד-כז) כתב לך את הדברים האלה, וכתוב אחד (שם) אומר, כי על פי הדברים האלה, לומר לך דברים שעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב, ושכתב אי אתה רשאי לאומרן על פה ע"כ. אמנם איתא שם, דבימי האמוראים דרשי, עת לעשות לה' הפרו תורתך (תהלים קיט-קכו) [כשעושיך הדבר לשם קדושת השם ראוי להפר תורתך], אמרי מוטב תיעקר תורה, ואל תשתכח תורה מישראל [שנתמעט הלב והתורה משתכחת. רש"י גיטין ס. ע"כ].

וְאֵם כן בימי התנאים לא היה תורה שבעל פה נכתבים, אלא חזרו הדברים ששמעו מפי רבם, רב מפי רב עד משה רבינו, וכדאיתא במשנה (אבות א-א) משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים. על כן היו קורין את בית המדרש בתואר 'כרם', דאיתא במדרש (שמו"ר מד-א) גפן ממצרים תסיע (תהלים פ-ט), מה הגפן היא חיה ונשענת על עצים מתים, כך ישראל הם חיים וקיימים, ונשענין על המתים אלו האבות ע"כ. ולענינו, החיים הם התלמידים היושבים בבית המדרש, הם נשענין על המתים, שחזרין על התורה שקבלו מפי רבותיהם הקודמים, שלא תשתכח תורתם שמסרו דור אחר דור.

וְלִכְנָן כיון שלמדו רק בעל פה מפי השמועה, עלולה תורה שתשתכח מישראל, מחולשת השכחה שמתמעטת מדור לדור. וכמו שאמרו (עירובין נג:). אמר רבי יוחנן לבן של ראשונים כפתחו של אולם [רחבו עשרים], ושל אחרונים כפתחו של היכל [עשרה], ואנו כמלא נקב מחט סדקית [מחט שתופרין בה סדקי בגדים, והוא דק ביותר]. אמר רב אשי אנן כי אצבעתא בבירא לשכחה [כשם שהאצבע נוח ליכנס בפי הבור, כך אנו מהירין לשכוח] ע"כ.

וְעַל כן כאשר נכנסו רבותינו לכרם שביבנה, שהיו לומדים התורה רק בעל פה, לחזור ולשנן מה שמסרו הקדמונים שלא תשתכח, אמרו עתידה תורה שתשתכח מישראל, כי השכחה מצויה, וישוטטו לבקש את דבר ה'

*

בהזמירות לכבודו של רבי שמעון אומרים, בר יוחאי עצי שטים עומדים, לימודי ה' הם לומדים וכו'. ויש להבין הכוונה בזה. ונראה דאיתא בגמרא (שבת קלח:): תנו רבנן כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה [על שם שהיו יושבין שורות שורות ככרם], אמרו עתידה תורה שתשתכח מישראל, שנאמר (עמוס ח-יא) הנה ימים באים נאם ה' אלקים והשלחתי רעב בארץ, לא רעב ללחם ולא צמא למים, כי אם לשמוע את דברי ה', וכתוב (שם) ונעו מים עד ים ומצפון ועד מזרח ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו. דבר ה' זו הלכה [נדכתיב להגיד לכם את דבר ה' (דברים ה-ה)], דהיינו תורה]. תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר חס ושלום שתשתכח תורה מישראל, שנאמר (שם לא-כא) כי לא תשכח מפי זרעו, אלא מה אני מקיים ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו, שלא ימצאו הלכה ברורה ומשנה ברורה [בטעמים שלא יהא בה מחלוקת] במקום אחד ע"כ.

והרה"ק בעל בית ישראל מגור זצ"ל אמר פעם בל"ג בעומר, במה שאומרים בזמירות (ואמרתם כה לחי) תורתו מגן לנו היא מאירת עינינו, כי באמת היתה עתידה תורה להשתכח מישראל מקושי הגלות והשיעבוד, רק מכח צעקתו של רבי שמעון בן יוחאי 'חס ושלום שתשתכח תורה מישראל', אותה צעקה היא שמחזיקה תורה בישראל במשך כל שנות הגלות הקשות. וזהו תורתו מגן לנו, שבזכות אותה צעקה זכינו שהתורה הקדושה היא עמנו בכל עת, שאותה תורה שאמר אז בשעתו היא מגינה ושומרת עלינו מכל רע ע"כ.

והנה בגמרא (סוכה מה:): אמרו, עצי שטים עומדים (שמות כו-טו), שמא תאמר אבד סיברם [משנגזו אהל מועד בטל לו עולמית] ובטל סיכויין [תוחלתם ומבטם], תלמוד לומר עצי שטים עומדים, שעומדים לעולם ולעולמי עולמים ע"כ. וכמו שעצי שטים הללו לא בטלים, כן אמר רבי שמעון שחס ושלום שתשתכח תורה מישראל. וכמו שה'עצי שטים עומדים' לעולמי עולמים, כן 'לימודי ה' הם לומדים', תתקיים לעולמי עולמים.

*

אמנם עדיין יש להבין במה פליגי רבותינו בכרם ביבנה עם רבי שמעון, אי עתידה תורה שתשתכח

ללמדו (כסף משנה ולחם משנה שם). ונראה דאף דמצוה איכא ללמד תורה לאחרים, ואם כן בספק תלמיד שאינו הגון יש להחמיר ללמדו כדין ספיקא דאורייתא. אך הרי אמרו (חולין קלג.) כל השונה לתלמיד שאינו הגון כזורק אבן למרקוליס ע"ש. אם כן יש ספיקא לחומרא גם לצד האחר, אולי זורק אבן למרקוליס. ולכן הכריז רבן גמליאל שכל תלמיד שאין תוכו כברו לא יכנס לבית המדרש, דשב ואל תעשה עדיף.

והנה הנשיאות של רבן גמליאל היתה בתקופה מיד לאחר חורבן הבית שני, שביקש רבי יוחנן בן זכאי מאספסיינוס קיסר, תן לי יבנה וחכמיה (גיטין נו.), ואחר החורבן היו הסנהדרין וחכמיה ביבנה. ואם כן בכרם ביבנה היה עומד בראש רבן גמליאל, שהיה מכריז ואומר כל תלמיד שאין תוכו כברו לא יכנס לבית המדרש. ואם כן בכרם ביבנה לא היו רק תלמידים כאלו, שלא היה אצלם רק תורה, ולא מעורב בהם שום דבר מבחוץ שהיא כנגד התורה. והנה איתא בזה"ק (ח"א רלט.) על הפסוק (בראשית מט-יא) אוסרי לגפן עירה, דישראל נמשלו לגפן, מה גפן אינו מקבל הרכבה ממין אחר, כך ישראל אין מקבלים הרכבה ע"כ. ובית מדרשו של רבן גמליאל היה כרם, רק תלמידים כאלו שהם תוכו כברו, ואין בהם הרכבה אחרת.

אמנם רבי אלעזר בן עזריה סילק לשומר הפתח, וניתוספו מאות ספסלי בבית המדרש, כי יש ללמד תורה גם לתלמידים שאין ידוע עדיין אי תוכם כברם, וכדאיתא במשנה (אבות א-א) והעמידו תלמידים הרבה, ופירש ברע"ב לאפוקי מרבן גמליאל דאמר כל תלמיד שאין תוכו כברו אל יכנס לבית המדרש, קא משמע לן שמלמדין תורה לכל אדם ואין צריך לבדוק אחריו, ובלבד שלא יהיה ידוע מענינו שמעשיו מקולקלים וסאני שומעניה ע"כ. וברבינו יונה (שם) והעמידו תלמידים הרבה, כדעת בית הלל, כענין ששינינו בית שמאי אומרים אין מלמדין אלא לתלמיד הגון וצנוע וכשר וירא שמים, שנאמר (איוב כ"ב) כל חשך טמון לצפוניו. ובית הלל אומרים מלמדין לכל אדם, מאה בשביל שיצאו מהם עשרה טובים, ועשרה כדי שיצאו שנים, ושנים לפי שאינכם יודעים איזה מהם יכשר זה או זה, ואם שניהם כאחד טובים. וכה הוא מעשה של הלל, שכנס לכל תלמידיו ואמר להם, תלמידי יש כאן כולכם, אמרו לו הן. אמר להם אחד מתלמידיו כולם כאן חוץ מקטן שבהם. אמר להם יבוא קטן שעתיד הדור להתנהג על ידו. והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי. הנה כי אין לדחות הקטנים מפני הגדולים כי הגדיים נעשו תישימים ע"כ.

ולא ימצאו. אמנם רבי שמעון ידע כל הנסתרות, שיבואו חכמי הדור לעתיד ויתירו לכתוב התורה שבעל פה, משום עת לעשות לה' הפרו תורתך, על כן אמר חס ושלום שתשתכח תורה מישראל, שהבטיחה תורה כי לא תשכח 'מפי זרעו', שאין לחוש שעבור שלומדים תורה רק מפה לפה, ויש לזכור הכל שלא תאבד דבר מהתורה, זאת יוגרם שכחת התורה, כי כאשר יגיע מצב של עת לעשות לה', אז הפרו תורתך, וכל התורה תהא כתובה. רק לא ימצאו חכמי ישראל שכל התורה תהא מצויה אצלם, למצוא הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד, אלא ילמדו תורה מפי הכתב, ותמיד ימצאו חכמים בתורה, זה במקצוע זה וזה במקצוע אחר. וממילא מר אמר חדא ומר אמר חדא, רבותינו בכרם ביבנה דיברו לפי המצב שנתנה תורה, דדברים שבעל פה אין לכותבם, ואז עתידה תורה שתשתכח מישראל. ורבי שמעון דיבר לפי המצב שלעתיד, שעתידין חכמי ישראל להתיר כתיבת תורה שבעל פה משום עת לעשות לה', ואז ח"ו שתשתכח תורה מישראל.

*

ויש לומר עוד, דאיתא בגמרא (ברכות כח.) כי אחר שסלקו את רבן גמליאל מן הנשיאות, ומינו חכמים את רבי אלעזר בן עזריה, אותו היום סלקוהו לשומר הפתח ונתנה להם רשות לתלמידים ליכנס, שהיה רבן גמליאל מכריז ואומר כל תלמיד שאין תוכו כברו לא יכנס לבית המדרש, ההוא יומא אתוספו כמה ספסלי. אמר רבי יוחנן פליגי בה אבא יוסף בן דוסתאי ורבנן, חד אמר אתוספו ארבע מאה ספסלי, וחד אמר שבע מאה ספסלי. הוה קא חלשא דעתיה דרבן גמליאל [כשראה שנתוספו היום תלמידים רבים, והיה דואג שלא יעגש במה שמנעם בימיו מלבוא], אמר דלמא חס ושלום מנעתי תורה מישראל, אחזו ליה בחלמיה חצבי חיורי דמליין קטמא [כלומר אף אלו אינם ראויים]. ולא היא, ההיא ליתובי דעתיה הוא דאחזו ליה. תנא עדיות בו ביום נשנית, וכל היכא דאמרינן בו ביום, ההוא יומא הוה. ולא היתה הלכה שהיתה תלויה [בספק] בבית המדרש שלא פירשוה [מתוך שרבו התלמידים רב החדוד והפלפול] ע"כ.

וכבר פירשו כי כולי עלמא מודו שאין ללמוד תורה לתלמיד שאינו הגון, וכמבואר ברמב"ם (ה' תלמוד תורה ד-א), אלא שרבן גמליאל החמיר דגם תלמיד סתם אין ללמדו עד שיתברר שהוא תוכו כברו, ורבי אלעזר בן עזריה סבירא ליה דדוקא כשידוע שהוא תלמיד שאינו הגון אז אין

ובאבות דרבי נתן (ב-ט) בית שמאי אומרים אל ישנה אדם אלא למי שהוא חכם ועניו ובן אבות ועשיר, ובית הלל אומרים לכל אדם ישנה, שהרבה פושעים היו בהם בישראל ונתקברו לתלמוד תורה ויצאו מהם צדיקים חסידים וכשרים ע"כ.

ובריבוי התלמידים בבית המדרש מתרבה בירור התורה, וכמו שאמרו שלא היתה הלכה שהיתה תלויה בבית המדרש שלא פירשוהו. ואמרו (ויק"ר ב-א) אלף תלמידים נכנסים לבית המדרש, ואחד מהם יוצא להוראה ע"ש. אם כן צריכין לאלף נכנסין כדי שיזכה לצאת אחד שלם בתורתו. ולא עוד אלא גם אם התלמיד אינו עדיין תוכו כברו, יזכה על ידי התורה להתעלות, כמאמרם (איכ"ר פתיחתא ב) הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו, מתוך שהיו מתעסקין בה, המאור שבה היה מחזירן למוטב ע"כ. וכן אמרו (פסחים ג) לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה ע"כ.

ולכך כשנכנסו רבותינו בכרם ביבנה, בית מדרשו של רבן גמליאל, שהיה ככרם, רק תלמידים אשר תוכם ככרם בלי הרכבה, אמרו עתידה תורה שתשתכח מישראל, כי תלמידים כאלו פוחתין והולכין, ללמד תורה רק לאלו אשר תורתם מכרזת עליהם בפנים ומבחוץ, וראיתי בני עלייה והם מועטין (סוכה מה:), על כן ברבות הימים תשתכח תורה מישראל. אמנם רבי שמעון בן יוחאי דעתו כרבי אלעזר בן עזריה, שיש לסלק שומר הפתח, ויכנסו רבים לבית המדרש, ובריבוי התלמידים ימצאו תמיד שאחד מאלף יצא להוראה להרביץ תורה לישראל, וחס ושלום שתשתכח תורה מישראל.

*

והנה כאשר חלשה דעתו של רבן גמליאל כשראה שנתוספו ספסלי בבי מדרשא, אחזו ליה בחלמיה חצבי חיורי דמליין קטמא. ויש להבין למה לא היה די להראותו כדים רקים, להורות לו שתלמידים אלו הם כלים רקים, ולמה הוצרך שיהיו גם מליין קטמא. וגם למה היו מלאים אפר דייקא, ולא עפר.

ונראה דהנה בבריאת האדם כתיב, וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה, ויפח באפיו נשמת חיים

(בראשית ב-ז). ויש להבין למה נברא האדם מן העפר, הלא הוא מובחר הבריאה, וכי לא היה דבר חשוב בעולם יותר שממנה יהא נברא. ולא עוד אלא שקרא אותו בתואר 'אדם' על שם שנוצר מן האדמה, והרי בשם של כל דבר נמצא מהותו וחיותו, ולמה לא נקרא על שם מה שנפח באפו נשמת חיים.

ויש לומר דיש בזה רמז מוסר להאדם לעבודת קונו, לקיים ויגבה לבו בדרכי ה', להכיר מעלת נפשו, דאיתא בגמרא (סנהדרין לו.) לפיכך נברא אדם יחידי (וממנו יצא מלואו של עולם), ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא, וכל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא וכו'. ומלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון, ואין אחד מהן דומה לחבירו, לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם [כלומר חשוב אני כעולם מלא, לא אטרד את עצמי מן העולם בעבירה אחת וימשוך ממנה] ע"כ.

והיינו שחוץ ממה שכל אדם הוא עולם מלא, וחייב לומר בשבילי נברא העולם, יצר ה' כל אדם בצורה מיוחדת, להורות לו שלא יפול רוחו בקרבו, שהוא לא זכה להגיע למעלתו של חבירו, ולא זכה לישוב באהלה של תורה, או להרביץ תורה ברבים, כמו חבירו. כי לכל אדם יש תפקיד מיוחד בעולמו, ויש להעלות נפשו לפי מצבו שבו נברא. ולא יטרוד דעתו במה שאין הוא דומה לחבירו, כי הוא נברא בצורה אחרת, וכשם שאין פרצופיהן שוין זה לזה, כך אין דעתן שוה (תנחומא פנחס י), ועל כל אדם הוטל לעבוד את קונו לפי ערכו ותכונת נפשו ומצבו שהמציא לו ה' בעולמו. וכמו שבצבא יש כמה פלוגות, וכל אחד יש לו תפקידו, ולא מתבקש ממנו לעשות מה שאחרים עושים, כן הוא בעבודת האדם לקונו.

וידיע כי יש ששים רבוא אותיות לתורה, וכנגדם ששים רבוא נשמות, שכל אחד מישראל מכוון נגד אות אחת שבתורה (מגלה עמוקות קפו). וכמו שבתורה כאשר חסרה אות אחת פסולה, שכל אות משלים תפקידו, וביחד נשלם שלימות הספר תורה, כן בנשמות ישראל יש לכל אחד תפקיד המיוחד לו, והוא משלים בעבודתו את הקומה השלימה של הכלל ישראל.

וגם כאשר האדם מרגיש בנפשו כי עדיין אינו משלים תפקידו, לא יתייאש ולא יפול רוחו, כי עוד בו נשמתו

יקו לתשובת יציר אדמתו, ועוד בידו לתקן העבר ולהשלים עוד את נפשו. ועל דרך שמצינו בשמחת בית השואבה שהבעלי תשובה היו שמחים ומרקדים, אשרי זקנותנו שכיפרה לידותנו (סוכה גג). והנה עפר האדמה אין לו כלל חשיבות מצד ההוה, אבל מצד העתיד יש לו חשיבות רב, כי יכול לקבל צורה חשובה לעשות ממנו כלי חשוב, ומה גם שאחר חרישה וזריעה תוציא פירות וצמחים, לזון ולפרנס יושבי תבל. ועל כן יצר ה' את האדם עפר מן האדמה, כדי ליתן בזה חיזוק לבני אדם, שגם אחר שיתבונן במעשיו, כאשר ימצא שהעבר וההוה שלו אינו כראוי, עדיין הוא חשוב מאד מצד העתיד שלו, כי בידו עוד לחרוש ולזרוע ולהוציא פירות חשובים. ועל כן קרא אותו גם כן בתואר 'אדם', לזכור תמיד בכל עת כי לוקח מן האדמה, ובידו עוד להיות פרי תפארת.

אך לעומת זה האפר אין לו שום מעלה מצד העתיד, כי אפר אינו בר גיבול (שבת יח), וגם אינו מגדל צמחים, ואין ממנו עוד שום דבר של חשיבות לעתיד. ובבית הלוי (פ' וירא) פירש מה שאמר אברהם ואנכי עפר ואפר (יח-כז), שהיה כל כך שפל בעיני עצמו מבלי שום מעלה, דוגמת העפר והאפר גם יחד, כעפר מצד העבר וכאפר מצד העתיד ע"ש.

והנה רבן גמליאל לא נתן רשות ליכנס לבית המדרש רק תלמידים חשובים שתוכם כברם, וכאשר ראה שאחר שסילקו שומר הפתח אתוספו ספסלי, חשש דלמא חס ושלוש מנעתי תורה מישראל, כי יתכן שהגם שכעת הם כדים רקים, אבל המאור שבה היה מחזירן למוטב, ועתידין הם עדיין ליתן פירות טובות, וחלשה דעתו. והראו לו שהכדים הללו הם מלאים אפר דייקא, שאין בהם שום חשיבות של עתידות כאפר הזה. ועל כן לא הראו לו כדים רקים, שזה ידע כבר מתחלה שהם רקים, ואין תוכם כברם. וגם לא הראו לו שמלאים עפר, כי אז עדיין היה חלש דעתיה, כי העפר יש לו עתידות, והראו לו שהם מלאים אפר, שמהם לא תצא עוד תורה, ובוזה נח דעתו.

אמנם הגמרא מסיימת, 'ולא היא', דבאמת אין הדבר כך, ומציאות זו אינו, כי האדם נברא עפר מן האדמה, להורות לו כי תמיד יש לפניו עדיין עתידות. ורבי עקיבא התחיל ללמוד בהיותו בן ארבעים שנה ונתהוה לרבן של ישראל (אבות דרבי נתן ו-ב), ורק ליתובי דעתיה הוא דאחזו ליה.

ועל זה אנו מתפללים (בתפלת אלקי נצור) ונפשי כעפר לכל תהיה (ברכות יז), שיעזרהו ה' שלא יפול רוחו ולא יתייאש ממצבו, אלא תמיד יזכיר ויחשיב עצמו שהוא נברא עפר, שהגם שהעבר וההוה שלו אין לו חשיבות, יש לפניו עדיין עתיד נפלא. וכמו שפירשו (תהלים קג-ב) כרחוק מזרח ממערב הרחיק ממנו את פשעינו, כאשר אדם עומד פניו למזרח יוכל ברגע אחד להתהפך למערב, כן יש קונה עולמו בשעה אחת (עבודה זרה יז), ובשעה אחת של תשובה אמיתית, יכולין להתהפך מרשע לצדיק גמור (קידושין מט:). ועל זה מתפללים ונפשי 'כעפר' לכל תהיה, שהיצר הרע מייאש את האדם, לעשות מעפר אפר, שיחשיב עצמו כאפר, שאין לו עוד עתידות, ומבקשים שה' יעזור לו שיכול להתחזק תמיד שהוא עפר, ויש לו עתיד.

וזהו שאמר התנא 'אל תהי בו לכל אדם', לא את אחרים וגם לא את עצמו, גם כאשר לפי שעה הוא עדיין מהפחותים, כי 'אין לך אדם שאין לו שעה', כי לכל אחד יתכן שעה בחייו שיוכל עוד להתעלות, ויש קונה עולמו בשעה אחת, ושעה זו יש לכל אחד בלי יוצא מן הכלל. ומכל שכן בימי הנעורים שגם תלמיד קטן יכול להתעלות להיות לרבן של ישראל. 'ואל תהי מפליג לכל דבר', לא תרחיק הדבר משכלך לומר זה לא יהיה לעולם, והתחיינה העצמות האלה (יחזקאל לו-ג), כי 'אין לך דבר שאין לו מקום', כל דבר עלול לקרות, ואם לא עכשיו, עשוי הוא להיות אחר זמן. ואין לך 'אדם' שאין לו שעה, אם הוא נקרא בתואר 'אדם' שבא מאדמה, הרי שמו מעיד עליו כי יתכן להיות לו עוד עתיד מזהיר, כמו האדמה שמוציא פירות טובות ליהנות בהן בני אדם.

סעודה שלישית

לרצונכם תזבחו, תחילת זביחתכם תזוהרו שתהא לרצון לכם, ומהו הרצון, ביום ההוא יאכל וכו'. אני ה', דע מי גזר

וכי תזבחו זבח תודה לה' לרצונכם תזבחו, ביום ההוא יאכל, לא תותירו ממנו עד בקר, אני ה' (כב-כט). וברש"י

על הדבר ואל יקל בעיניך ע"כ. ויש להבין סיום הכתוב, למה פרט במצוה זו דייקא שה' גזר על הדבר, הלא כל התורה כן הוא.

ומתחלה נבאר מה שאמר לרצונכם תזבחו. דהנה בגמרא (ברכות נד:) אמרו, ארבעה צריכין להודות, יורדי הים, הולכי מדברות, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא. ודנו הפוסקים אם יש עליהם גם חיוב הבאת קרבן תודה, וכחיוב חטאת ואשם שקרבנן מן התורה, ואם לא הביא ביטל מצות עשה. או דמן התורה הבאת תודה הוי רק רשות, אלא שאם מתנדב להביא קרבן תודה, כתבה התורה פרטותיה. ומדברי רש"י כת"י (מנחות עט: ד"ה לאחר), בפירוש השני שם, נראה דיש חיוב ע"ש. וכן מבואר בשו"ת חתם סופר (או"ח סימן נא). אמנם דעת הפרי מגדים (א"א ריש סימן ריט) דאינו אלא מדברי קבלה מדכתיב (תהלים קז-כב) ויזבחו זבחי תודה ע"כ. וכן הוא בשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סימן פח). [ועיין באוצר עיונים על מסכת ברכות (הנדפס בסוף גמרא מתיבתא) מערכה לג]. והנה אי נימא דליכא חיוב מן התורה, אתי שפיר הא דאמר הכתוב 'לרצונכם תזבחו', להורות דאין חיוב בהבאת קרבן תודה, אלא תלוי ברצון האדם.

אך גם אי נימא דיש חיוב הבאת תודה מן התורה, יש לומר על פי מה שכתוב בשפת אמת (פסח תר"מ) לבאר הטעם שאין מברכין בליל פסח על מצות סיפור יציאת מצרים, כי חשיבות ההודאה היא רק כאשר בא מהתעוררות עצמו מעומק לב, אבל אם נותן מתנה לחבירו ואינו נותן תודה, ומעוררין אותו שיש ליתן הודאה, ועונה אחריו בתודה, אז חסר באיכות ההודאה. ועל כן כיון דסיפור יציאת מצרים תכליתו הודאה על הטוב שעשה ה' עמנו, לא מתאים להקדים ולומר שנצטוינו על זה, כי זה מגרע חשיבות ההודאה ע"כ. ועל כן הארבעה שצריכין להודות, הגם שנתחייבו בהבאת תודה, מכל מקום אין להביא ההודאה בשביל שנצטווה, כמצווה ועושה, אלא 'לרצונכם' תזבחו, שיבוא ההודאה מהתעוררות עצמו ורצונו.

*

ויש לומר עוד, דלכאורה צריך ביאור חיוב התודה רק אחר שנתהוה לו מאורע של סכנה ויצא ממנה בשלום, הלא יותר יש לנו ליתן תודה, אם היה מצילו ה' מתחלה, שלא בא מעיקרא לידי מצב זו. והרי כל הנשמה

תהלל י-ה (תהלים קנ-ו), על כל נשימה ונשימה תהלל י-ה (בי"ד-ט). ואנו אומרים בתפלה שלשה פעמים בכל יום, מודים אנחנו לך וכו' על נסיך שבכל יום עמנו, ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת, ערב ובוקר וצהריים. ואם כן בלא המאורע, ההודאה צריכה להיות יותר עצומה. ויסופר על אדם אחד שהביא מזונות להמתפללים אחר התפלה, ואמר שאירע לו תאונת דרכים אתמול בשעה שעבר הרחוב לבוא לבית המדרש, מקאר שבא כנגדו, והוא נותן הודאה. ולמחר בא אדם שני והביא גם כן מזונות, ואמר שנותן הודאה שזה עשרים שנה שהוא עובר רחוב הזה, ומעולם לא אירע לו שום מאורע. – ולא עוד, אלא שהודאה אחר מאורע, בא לפעמים גם בהתרעמות פנימי, למה הביאו ה' מתחלה לחולי או לבית האסורים, ולא הצילו מתחלה, אלא שתחלה הכאיבו ה' בצער ויסורין ושוב פדאו ממנו, והיה ניחא ליה יותר לא הן ולא שכן.

אך הענין הוא, כי אמרו (ברכות ס:) חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, לקבולינהו בשמחה. והכוונה היא, כי אין יסורין בלא חטא (שבת נה.), שכאשר האדם חוטא, מן השמים חסים עליו שלא יאבד עולמו לעתיד חיי עולם, על כן מעוררין אותו ביסורין, שיביאנו זאת ליתן לב על מעשיו לתקנם. וכמו שמצינו בצרעת שבא על החטא (ערכין טז.), ומתחלה מעוררין אותו בנגעי בית, ואם לא נותן לב לשוב, אז באים נגעי בגדים, ושוב נגעי אדם (ויק"ר ז-ד). והמאמין המתבונן בזה, נפשו שמח שעבור יסורין אלו הוא מרויח לשוב, ולזכות אחר כך בחיי עולם. וכמו מי שמעוררין אותו שמוכן להתהוות לו הפסד גדול בנכסיו, ובהוצאה קטנה כעת יוכל להרויח שלא יגיע לפניו ההפסד, שהוא נותן זאת בשמחה, ומודה על הטובה שעוררו אותו, ועל כן יש לברך גם על הרעה ולקבולינהו בשמחה.

והארבעה שצריכין להודות, כאשר מביאים קרבן תודה, אין זה הודאה רק על ההצלה שנתהוה בסופו, אלא מודה ומשבח, הן על הטובה שהיה מונח גנוז בהרעה לעורר אותו לתחיה, והן על ההצלה שנתהוה בסופו, ועל כולם יחד מביא קרבן תודה. ולכן הגם שכל המנחות באות מצה (מנחות נב:), מכל מקום בקרבן תודה שמביא ארבעים חלות, כתיב (ויקרא ז-ג) על חלות לחם חמץ יקריב קרבנו, שמביא גם לחם חמץ. כי חמץ שאור שבעיסה רומז על היצר הרע (ברכות יז.), שמכיר בעת הבאת התודה, שהמאורע שבא לו היתה בשביל שנתפתה מהיצר הרע לחטוא, והוא

נותן הודאה גם על המאורע, שסיבבו לו מן השמים תשומת לב על חטאיו לחזור ולתקנם.

ועל כן אמר הכתוב, 'וכי תזבחו זבח תודה לה', לא תביא זאת מעורב בהתרעמות על המאורע שהביא אותך ליתן שוב תודה על ישועתו, ויותר היה נוח ליתן תודה כאשר לא אירע דבר, והצילו ה' מעיקרא מהמכשול, אלא 'לרצונכם תזבחו', יהיה זאת לכם מרצון פנימי, להכיר לקבולינהו בשמחה, הן הרעה שהיה מעיקרא והן הטובה שבא אחריו, כי הכל הוא חסד אלקים, אשר מאתו לא תצא הרעות. ולכן סיים עלה הכתוב 'אני ה', דע מי 'גזר' על הדבר, שתכיר ותדע מי הוא שהביא מתחלה עליך הגזירה של המאורע, שגם זה היה ממדת החסד של הוי"ה לעורר אותך, ואל יקל בעיניך ליתן הודאה על הכל יחד, מתחלתו ועד סופו. [שוב הראוני נקודת הדברים בכתב סופר].

*

וזבה נראה לפרש מה שאמר הכתוב (תהלים ק-ג) במזמור לתודה וגו', דעו כי ה' הוא אלקים, הוא עשנו ולו אנחנו עמו וצאן מרעיתו. (ואנו אומרים מזמור זה בכל יום בפסקי דומיה במקום קרבן תודה. ולכן בימים שאין מקריבין קרבן תודה לא אומרים אותו, כמבואר בשלחן ערוך אר"ח סימן נא-ט). והנה הכתיב הוא 'ולא' אנחנו עמו, והקרי 'ולו' אנחנו עמו, וצריך ביאור הכוונה בזה. וגם מה שהקדים כי ה' הוא אלקים, הלא הוי"ה היא מדת חסד, ואלקים מדת הדין, ואם כן מדת הוי"ה אינה אלקים.

ונראה כי המביא קרבן תודה, לפעמים אין ההודאה שלימה, וחסר מהמזמור עליה, כי היה נוח לו יותר שמתחלה לא יביאהו ה' לצרה הזאת שבא לפניו. על כן אומרים לו 'דעו כי הוי"ה הוא אלקים', מה שעבר עליך מאורע קשה שלפי ראות העין היא מדת הדין, אין הדבר כן אלא גם זה בא עליך ממדת הרחמים של הוי"ה לעורר אותך שלא תאבד עולמך הנצחיים, והתודה אתה מביא על הצרה ועל הישועה יחד, כי הוא עשנו, ולפעמים 'לא' אנחנו עמו, אין אנו מתנהגים כעמו, אבל היסורים מעוררין אותנו להיות 'לו' אנחנו עמו וצאן מרעיתו, ולרצונכם תזבחו התודה, ואז תהיה המזמור לתודה בשלימות.

*

אך יש עוד כוונה באמרו לרצונכם תזבחו, כי הכתוב אומר (תהלים נ"ב) אם ארעב לא אומר לך כי לי תבל ומלואה,

האוכל בשר אבירים ודם עתודים אשתה, זבח לאלקים תודה ושלם לעליון נדריך. ופירש רש"י זבח לאלקים תודה, התודה על מעשיך ושוב אלי, זהו זבח שאני חפץ בו, ואחר כך שלם לעליון נדריך, כי אז יתקבלו לרצון ע"כ. ובתרגום פירש דהכוונה על זביחת יצרו, כבוש יצרא בישא, ויתחשב קדם ה' כנכסת תודתא ע"כ.

והיינו שתכלית הבאת הקרבן היא שיתעורר על ידי זה לתשובה להתוודות על חטאיו. וכמבואר ברמב"ן (ויקרא א-ט) שיחשוב אדם בעשותו כל אלה כי חטא לאלקיו בגופו ובנפשו, וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו, לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה וכפר הקרבן הזה, שיהא דמו תחת דמו, נפש תחת נפש, וראשי אברי הקרבן כנגד ראשי אבריו וכו' ע"ש. ובאלשיך (פ' ויקרא) פירש, אדם כי יקריב מכם קרבן לה' (ב-א), שלאמיתו של דבר ראוי היה הקרבן להיות 'מכם', מן האדם גופו, אלא חסד עושה השם עם האדם, ואינו דורש אלא קרבן לה' מן הבהמה, שיקריב בהמה תחתיו ע"כ.

והכתוב אומר (תהלים נ-בג) זובח תודה יכבדנני, כל הזובח יצרו ומתודה עליו, מעלה עליו הכתוב כאילו כיברו להקב"ה בשני עולמים העולם הזה והעולם הבא (סנהדרין מג) ע"ש. שזהו תכלית הקרבן, לזבוח גם יצרו ורצונותיו החומריים, לקיים בטל רצונך מפני רצונו (אבות ב-ד). וזהו שאמר הכתוב, 'וכי תזבחו זבח תודה לה', אין העיקר זביחת הבהמה, אלא 'לרצונכם תזבחו', לזבוח את הרצון המושך לכל עניני לכם, לזבוח את רצונותיו לה', ואז יעלה הקרבן לריח ניחוח אשה לה'.

ואנו עומדים כעת בימי הספירה, בסיום תיקון מדת ההוד, שבזה נכלל התיקון להודות ולהלל, שתהא ההודאה לה' בכל לבב, מתוך עומקי לבבו, על כל החסד שממציא לנו בכל עת ובכל שעה, וכמו שאנו אומרים בתפלת ברכת מודים. ובמודים דרבנן אנו אומרים מודים אנחנו לך וכו' על שאנו מודים לך. ופירשו הראשונים שעל עצם הזכיה שיש לנו שנוכל להודות, גם על זה אנו מודים ע"כ. ויש להוסיף, כי בדרך כלל ההודאה ניתן תמיד על מה שיצא מצרה לרווחה ומאפלה לאורה, דוגמת הארבעה שצריכין להודות, ומודים על הישועה. אבל באמת לא כן הוא, אלא אנו מודים גם על 'שאנו מודים לך', על הסיבות והמאורעות שהביאו אותנו להודות, כי כל מה דעביד רחמנא לטב עביד, והכל היה לטובתינו, ועל כולם אנו מודים ומהללים לבוראנו.

דברי התעוררות ותיקון המעשים

לאור האסון הנורא בעיה"ק מירון ביום ל"ג בעומר העל"ט

מתוך דרשת פרקי אבות שב"ק פרשת אמור תשפ"א לפ"ק

(העתקה באידיש מפי השומעים)

מירון ל"ג בעומר, עס איז איינגעפאהלן א שטאק אויף מענטשן, און זענען אומגעקומען מסלתה ומשמנה פון חרדישע אידן, די חכמי הדור וואס זענען דאמאלטס געווען, גרויסע לייט, האבן זיך צוזאם געזעצט און געטראכט וואס איז געווען די סיבה וואס האט דאס געברענגט, און מען האט דאס תולה גיווען וועגן פריצות, עס פלעגן דעמאלס קומען שוואכערע עלעמענטן פון פארשידענע פלעצער אין מירון, די פריצות איז געווען זייער גרויס, און מען האט גוזר געווען א חרם אז פינעף יאהר זאל קיינער נישט גיין ל"ג בעומר אויפן ציון פון רבי שמעון בן יוחאי, אזוי אז צוביסלעכווייז האט זיך אפגעשטילט די גרויסע געפארעכטן ל"ג בעומר צום ציון.

היינט האבן מיר ליידער נישט די גרויסע צדיקים וואס זאלן קענען זאגן פארוואס דאס האט פאסירט, אבער יעדער איינער ביי זיך דארף משים לב זיין אפשר איז ער שולדיג און האט אויך א חלק דערין. - די עיקר נסיונות פון היינטיגן דור, וואס רירט אהן אין יעדע אידישע שטוב, כל שכן ווען מען רעדט פון יונגע בחורים און יונגע קינדער, די טעכנאלאגישע כלים, וואס איז שווער זיך אכטונג צו געבן, מען שיקט ארום פארשידענע קליפס פון איינעם צום צווייטן, זאכן וואס מען דארף נישט צו זעהן, און מען הערט זאכן וואס מען דארף נישט צו הערן, דאס איז ביי די מענער.

ביי די פרויען די ענין פון צניעות גייט פון יאהר צו יאהר מטה מטה, די שייטלען ווערן ערגער און ערגער, לאנגע און צולאזטע שייטלען, מען גייט לעצטענס מיט שייטלען וואס מען רופט לעי"ס שייטלען, איך קען נישט פונקטלעך די נעמען, וואס זעהן אויס ממש ווי די האר פון קאפ, ה' ישמרנו, א געוואלדיגע ירידה ווי אזוי זייערע מאמעס און באבעס זענען געגאנגען, מען זאל צושטעלן די נישט חסידישע באבע איז געגאנגען איידל'ער אנגעטוהן ווי די חסידישע ווייבל אייניקעל. מיר קענען נישט מתקן זיין די וועלט, אבער יעדער ביי זיך אין שטוב, איז מחוייב צו טוהן וואס ער קען מתקן זיין זיינע מעשים, און זעהן וואס ער קען מוסיף זיין בגדרי הצניעות. און די אייבערשטער זאל העלפן שלא ישמע עוד שוד ושבר בגבולינו, און אלע אידן וואס דארפן נאך א רפואה, זאל די אייבערשטער שיקן א רפואה שלימה בקרוב.

... עס איז שווער צו רעדן, יעדער ווייסט פון די געוואלדיגע אומגליק וואס האט פאסירט אין מירון, ביזמא דהילולא פון רבי שמעון בן יוחאי, אין אזא געהויבענע זמן, האט פאסירט אזא אומגליק פון אידישע נפשות, בעיקר יונגע בחורים און אינגעלייט וואס האבן קוים אנגעהויבן זייער לעבן, וויפיל חולי ישראל איז דא וואס דארפן נאך ישועות און רפואות, עס האט פאסירט אין די הייליגסטע שעה'ן וואס מירון האט, בשעת די הדלקה פון תולדות אהרן רבי'ן זאל זיין געזונט, מען פארציילט איך בין נישט דארט געווען, אז עס איז א גרויסע התעוררות בשעת די הדלקה, ער רעדט פארדעם פאר'ן ציבור, ער איז מכניס הרהורי תשובה פאר טויזענטער אידן, מען איז מקבל עול מלכות שמים, מען זאגט פסוקי יחוד, שמע ישראל און ה' מלך ברבים, מען שטייט אין אזא הויכע זמן, אין אזא הייליגע טאג וואס איז אזוי גרויס, און עס האט דאך נישט אפגעהאלטען די חרון אף וואס איז געווען אין הימל, און עס האט פאסירט אזא אומגליק. נסתרים דרכי ה', מיר ווייסן נישט די וועגן פונעם אייבערשטן וואס מען פארלאנגט פון אונז, אבער עפעס פאדערט עס פון אונז, אפילו עס איז געשעהן אין ארץ ישראל אין מירון, רירט עס אהן גאנץ כלל ישראל, וואס פון אלע מקומות זענען צוזאם געקומען דארט.

מען איז זיך מתבונן, עס איז אדורך א שווערע יאהר אויף כלל ישראל, הונדערטער אידן זענען דאך אוועק פון די מחלה וואס האט זיך ארום געדרייט, איז נאך צו געקומען שבר על שבר אזא בראך, עס איז צוגעקומען אזויפיל יתומים און אלמנות, און אסאך פארוואונדעטע וואס זענען נאך אין שפיטאל און דארפן א רפואה שלימה. ווען עס האט פאסירט אז א איד איז אוועק פון די מחלה, האט ער געהאט א תירוץ, ער האט געכאפט די ווירוס, ער האט דאס נישט געקענט אדורך טראגען, עס איז נישט ניכר ביי יעדען אז עס איז א יד ה'. אבער דא איז גארנישט געווען, עס האט זיך גארנישט צובראכן, עס איז גארנישט איינגעפאלען, און פון איין מינוט צום צווייטן איז געשעהן אזא אומגליק, דא זעהט יעדער קלאר אז דאס איז געווען א יד ה'.

דער סאטמארער רב זי"ע שרייבט אין ספר על הגאולה ועל התמורה מיט פופציג יאהר צוריק, אז ער געדענקט מיט פופציג יאהר פארדעם (בשנת תרע"א) איז אויך געשעהן אזא אומגליק אין

הגליון הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' בערל דייטש הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בנו למול טוב	מוה"ר ר' יואל טעללער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בארוסי בנו למול טוב	מוה"ר ר' דוד ב"ץ הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול טוב	מוה"ר ר' דוד חיים ווינגארטן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול טוב	מוה"ר ר' יעקב קאליש הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בנו לעול התורה והמצות
--	--	--	---	---